

## Art Renaixentista (Segle XVI)

Codi: 100545

Crèdits: 6

**2025/2026**

| Titulació         | Tipus | Curs |
|-------------------|-------|------|
| Història de l'Art | OB    | 3    |

### Professor/a de contacte

Nom: Rafael Cornudella Carre

Correu electrònic: rafael.cornudella@uab.cat

### Equip docent

Rafael Cornudella Carre

### Idiomes dels grups

Podeu consultar aquesta informació al [final](#) del document.

### Prerequisits

Es recomana haver cursat l'assignatura obligatòria Art del Renaixement (s. XV), de segon curs de grau.

### Objectius

En l'actual Pla d'estudis, l'assignatura "Art renaixentista (segle XVI)" s'integra en la matèria Història de l'art modern (segles XVI-XVIII). És de caràcter obligatori, de sis crèdits, i s'imparteix a tercer curs del Grau en Història de l'Art. S'aconsella cursar-la després de l'assignatura "Art renaixentista (segle XV a Itàlia)", que es programa a segon curs, ja que n'és la continuació diacrònica, i amb la qual comparteix objectius, competències i resultats d'aprenentatge. Per aquesta raó, les competències i continguts s'han dissenyat de manera homogènia, a fi que l'alumnat assoleixi un coneixement global i coherent del fenomen artístic renaixentista, sobretot de l'episodi italià, deixant per a les assignatures optatives de quart curs de carrera altres temes específics de la mateixa matèria, la qual cosa permet tancar un cicle i alhora obrir futures vies d'estudi i/o de recerca.

### Competències

- Analitzar amb esperit crític, a partir dels coneixements adquirits, l'obra d'art en les seves diferents facetes: valors formals, significat iconogràfic, tècniques i procediments artístics, procés d'elaboració i mecanismes de recepció.
- Interpretar l'obra d'art en el context en el qual es va gestar i relacionar-la amb altres formes d'expressió cultural

- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Reconèixer l'evolució de la imatge artística des de l'antiguitat fins a la cultura visual contemporània.

## Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els creadors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
2. Analitzar els receptors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
3. Analitzar les idees artístiques sobre un fenomen artístic en un determinat context cultural.
4. Analitzar una imatge artística i situar-la en el seu context cultural.
5. Aplicar els coneixements iconogràfics a la lectura de la imatge artística
6. Definir i explicar amb precisió un objecte artístic amb el llenguatge propi de la crítica d'art.
7. Distingir les tècniques i el procés d'elaboració d'un objecte artístic
8. Estimular la creativitat i fomentar idees innovadores.
9. Examinar una imatge artística i distingir-ne els valors formals, iconogràfics i simbòlics.
10. Explicar els mecanismes de recepció d'una obra d'art.
11. Reconstruir el panorama artístic d'un determinat context cultural
12. Relacionar una imatge artística amb altres fenòmens culturals de la seva època.
13. Saber exposar amb eficàcia els coneixements, oralment i per escrit.
14. Treballar en equip, respectant les opinions alienes i dissenyant estratègies de col·laboració.

## Continguts

1. La situació de la pintura i l'escultura italianes al voltant de 1470-1490 El model naturalista dels Països Baixos i els corrents del Renaixement italià (Florència, Venècia, etc); innovació i conservadorisme en l'última etapa de la *seconda maniera*.

2. Els grans protagonistes i els corrents de la pintura i l'escultura centre-italians (Florència i Roma) : 1.1. Leonardo da Vinci - 1.2. Miquel Àngel, escultor i pintor - Rafael - 1.3. Fra Bartolomeo, Andrea del Sarto i les primeres etapes de Pontormo i Rosso- 1.4. La pintura "manierista" centre-italiana : els deixebles de Rafael, Rosso, Parmigianino, etc. Nocions sobre l'evolució i la difusió del manierisme. 1.5. Aspectes de l'escultura centre-italiana.

3. La pintura a Venècia i altres centres italians septentrionals : 2.1. La pintura veneciana : Giorgione, Sebastiano del Piombo i Tiziano - 2.2. Lotto ; Savoldo ; altres itineraris entre Venècia i Llombardia ; Pordenone - 2.3. La pintura veneciana de 1540 a 1590 : Tiziano (2), Tintoretto, Veronès - 2.4. Correggio - 2.5. Nocions sobre el paisatge pictòric de la Llombardia, entre el dinamisme dels naturalismes i la penetració del manierisme - 2.6. Barocci i les alternatives al manierisme - Conclusió : l'aparició a finals del segle XVI de la primera pintura barroca, com a síntesi creativa dels corrents naturalistes del segle XVI.

4. Arquitectura italiana del segle XVI. 3.1. Bramante, de Milà a Roma ; la nova basílica vaticana, propostes projectuals i debat arquitectònic : Rafael, Peruzzi, A. da Sangallo - 2.2. Miquel Àngel, arquitecte ; Rafael, arquitecte - L'arquitectura cinc-centista entre *regola* i *licenza* : la qüestió del "manierisme" en arquitectura ; El classicisme de Palladio al Vèneto.

## Activitats formatives i Metodologia

| Títol | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge |
|-------|-------|------|--------------------------|
|-------|-------|------|--------------------------|

Tipus: Dirigides

|                                                                                                                                                                                                                        |    |     |                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|------------------------|
| 1. classes teòriques a l'aula (CE1, CE6, CE7) 2. seminaris i sessions pràctiques a l'aula (CE1, CE6, CE7) (CT3) 3. conferències (CE1, CE6, CE7) 4. exposició de treballs elaborats individualment o en grup (CT1, CT4) | 60 | 2,4 | 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|------------------------|

Tipus: Supervisades

|                                                                                                                                               |    |     |       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|-------|
| Tutories programades de suport a l'aprenentatge i a l'elaboració dels treballs (CT1, CT3), Proves escrites i orals (CE1, CE6, CE7) (CT1, CT4) | 15 | 0,6 | 8, 14 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|-------|

Tipus: Autònomes

|                                                                                                                                                                                                                                                     |    |   |                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|---|---------------------|
| 1. estudi personal (CE1, CE6, CE7) 2. consultes documentals i/o bibliogràfiques (CE1, CE6, CE7) 3. elaboració de treballs de curs: treballs de recerca, recensions, comentaris de text, assaigs bibliogràfics, etc. (CE1, CE6, CE7) (CT1, CT3, CT4) | 75 | 3 | 6, 7, 9, 10, 11, 12 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|---|---------------------|

Activitats formatives: Activitat autònoma: 50-55 % 1. estudi personal (CE1, CE6, CE7) 2. consultes documentals i/o bibliogràfiques (CE1, CE6, CE7) 3. elaboració de treballs de curs: treballs de recerca, recensions, comentaris de text, assaigs bibliogràfics, etc. (CE1, CE6, CE7) (CT1, CT3, CT4)

Activitat dirigida: 30-35 % 1. classes teòriques a l'aula (CE1, CE6, CE7) 2. seminaris i sessions pràctiques a l'aula (CE1, CE6, CE7) (CT3) 3. conferències (CE1, CE6, CE7) 4. exposició de treballs elaborats individualment o en grup (CT1, CT4)

Activitat supervisada: 10 % Tutories programades de suport a l'aprenentatge i a l'elaboració dels treballs (CT1, CT3)

Activitat d'avaluació: 5 % Proves escrites i orals (CE1, CE6, CE7) (CT1, CT4)

En cas de necesidad, les diferents activitats s'adaptaran a la docència virtual, a través dels diversos sistemes existents.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, perquè els alumnes completin les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura.

## Avaluació

### Activitats d'avaluació continuada

| Títol                 | Pes | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge                      |
|-----------------------|-----|-------|------|-----------------------------------------------|
| Primera prova escrita | 30% | 0     | 0    | 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13        |
| Segona prova escrita  | 30% | 0     | 0    | 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13        |
| Treball individual    | 40% | 0     | 0    | 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 |

Primera prova escrita (examen parcial) 30%

Segona prova escrita (examen parcial) 30%

Treball individual 40%. Es facilitarà el plantejament del treball a l'inici del curs

Per aprovar l'assignatura caldrà que la suma de les qualificacions de les tres evidències sigui com a mínim un 5 (sobre 10). Si s'ha suspès una evidència caldrà presentar-se a la recuperació.

L'estudiant rebrà la qualificació de "No avaluable" sempre que no hagi lliurat més del 30% de les activitats d'avaluació.

Altres detalls sobre el format de les evidències es comunicaran a l'inici o al llarg del curs amb suficient antel·lació.

Avaluació única:

L'avaluació única constarà de les mateixes tres evidències previstes a l'avaluació continuada, amb els mateixos percentatges. La data de l'examen (primera i segona proves escrites) i lliurament del treball individual serà a final de curs.

Recuperació

Es contempla la recuperació tant per al treball com per a la prova escrita en avaluació continuada com única

En el moment de realització de cada activitat avaluativa, el professor o professora informará l'alumnat (Moodle) del procediment i la data de revisió de les qualificacions.

L'estudiant rebrà la qualificació de "No avaluable" sempre que no hagi lliurat més del 30% de les activitats d'avaluació.

Plagi: En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

Intel·ligència Artificial (IA): En aquesta assignatura, no es permet l'ús de tecnologies d'Intel·ligència Artificial (IA) en cap de les seves fases. Qualsevol treball que inclogui fragments generats amb IA serà considerat una falta d'honestat acadèmica i pot comportar una penalització parcial o total en la nota de l'activitat, o sancions majors en casos de gravetat.

## Bibliografia

### BIBLIOGRAFIA Bàsica

Obres generals sobre la pintura, l'escultura i l'arquitectura del Renaixement

Stephen J. Campbell & Michael W. Cole, *A New History of Italian Renaissance Art*, Londres, 2012

Sidney J. Freedberg, *Pintura en Italia 1500-1600*, Madrid, 1992 (1971)

John Pope-Hennessy, *Italian High Renaissance and Baroque Sculpture*, Oxford, 1986 (1963)

Ludwig H. Heydenreich & Wolfgang Lotz: *Arquitectura en Italia 1400-1600*, Madrid, 1991 (1974).

Christoph Luitpold Frommel, *The Architecture of the Italian Renaissance*, Londres, 2007

Altres obres clàssiques, obres temàtiques i d'interès general sobre l'art del Renaixement

Heinrich Wölfflin, *El arte clásico*, Madrid, 1985 (1899)

Heinrich Wölfflin, *Conceptos fundamentales en la Historia del Arte*, 1924, 1989 (1915)

Ernst H. Gombrich, *Norma y forma*, Madrid, 1984 (1966)

Ernst H. Gombrich, *Imágenes simbólicas*, Madrid, 1983 (1972)

Ernst H. Gombrich, *El legado de Apeles*, Madrid, 1982 (1976)

Ernst H. Gombrich, *Nuevas visiones de viejos maestros*, Madrid, 1987 (1986)

André Chastel, *Mythe et crise de la Renaissance, 1420-1520*, Ginebra, 1989 (1968-1969)

André Chastel: *El Saco de Roma, 1527*, Madrid, 1986 (1983)

John Shearman, *Only connect: Art and the Spectator in the Italian Renaissance*, Washington, 1992.

Els grans protagonistes i els corrents de la pintura i l'escultura centre-italians

Rona Goffen, *Renaissance Rivals. Michelangelo, Leonardo, Raphael, Titian*, New Haven i Londres, 2002

Kenneth Clark, *Leonardo da Vinci*, 1939, 1988 [trad. castellana: Madrid, 2006]

Martin Kemp, *Leonardo*, Mèxic, 2006 (2004).

Charles de Tolnay: *Miguel Angel. Escultor, pintor y arquitecto*, Madrid, 1985 (1975).

John Pope-Hennessy, *Raphael*, Nova York, 1970 [*Raffaello*, Milà, 1983]

Leopold D. & Helen S. Ettlinger, *Raphael*, Oxford, 1987

Paul Joannides, *Raphael*, Londres, 2022

Marcia B. Hall: *After Raphael. Painting in Central Italy in the Sixteenth Century*, Cambridge University, 1999.

La qüestió del "manierisme"

Water Friedlaender, *Mannerism and anti-mannerism in Italian Painting*, New York, 1957

Craig Hugh Smyth: *Mannerism and Maniera*, Nova York, 1963.

John Shearman: *Manierismo*, Madrid, 1984 (1967).

Antonio Pinelli, *La bella maniera. Artisti del Cinquecento tra regola e licenza*, Torí, 1993.

Renato Barilli, *Maniera moderna e Manierismo*, Milà, 2004

La pintura a Venècia i a la Itàlia septentrional

Johannes Wilde, *Venetian Art. From Bellini to Titian*, Oxford, 1981 [*La pintura veneciana de Bellini a Ticiano*, Madrid, 1988]

David Rosand, *Painting in Sixteenth-Century Venice. Titian - Veronese - Tintoretto*, Cambridge, 1997 (1982)

Peter Humfrey, *Painting in Renaissance Venice*, Yale University, 1995

Tom Nichols, *Giorgione's Ambiguity*, Londres, 2020

David Ekserdjian, *Correggio*, New Haven-Londres, 1997

Diane De Grazia (ed.), *Correggio and his Legacy* (catàleg de l'exposició, Washington, National Gallery of Art), Washington, 1984

Andrea Bayer (ed.), *Painters of Reality. The Legacy of Leonardo and Caravaggio in Lombardy* (catàleg de l'exposició, The Metropolitan Museum of Art), New Haven and London, 2004

Flavio Caroli (ed.), *Il Cinquecento Lombardo. Da Leonardo a Caravaggio* (catàleg de l'exposició, Milano, Palazzo Reale), Milano, 2000

Els corrents naturalistes, les tendències reformistes de finals de segle i la gènesi de la pintura "barroca"

Andrea Emiliani, *Federico Barocci*, Urbino 1535-1612, 2 vols., ancona, 2008

Federico Zeri, *Pittura e Controriforma. L'arte senza tempo di Scipione da Gaeta*, Vicenza, 1997 (1957).

Sidney J. Freedberg, *Circa 1600. A Revolution of Style in Italian Painting*, Cambridge, Mass., 1983

Monografies sobre l'arquitectura italiana del segle XVI

Arnaldo Bruschi, *Bramante*, Madrid, 1987 (1973).

Horst Bredekamp, *La fabbrica di San Pietro: il principio della distruzione produttiva*, Torí, 2005 (2000).

Carlo Pedretti: *Leonardo architetto*, Milà, 1978.

Christoph Luitpold Frommel, Manfredo Tafuri, Stefano Ray, *Raffaello architetto*, Milà, 1984.

James S. Ackerman, *La arquitectura de Miguel Angel*, Madrid, 1997 (1960).

James S. Ackerman, *Palladio*, Madrid, 1987 (1966).

Lienoello Puppi, *Andrea Palladio*, Milà, 1999

Robert Tavernor, *Palladio and Palladianism*, Nova York, 1991

Fonts documentals, literatura artística, teoria i crítica de l'art i l'arquitectura

Robert Klein & Henri Zerner, *Italian Art 1500-1600. Sources and Documents*, New Jersey 1966; Evanston, Illinois, 1994

Joaquim Garriga (ed.), *Renacimiento en Europa* (Fuentes y Documentos para la Historia del Arte, IV), Barcelona, 1983

Moshe Barasch, *Teorías del arte. De Platón a Winckelmann*, Madrid, 1991

Moshe Barasch, *Light and Color in the Italian Renaissance Theory of Art*, Nova York, 1978 [*Luce e colore nella teoria artistica del rinascimento*, Genova, 1992]

Patricia Lee Rubin, *Giorgio Vasari. Art and History*, New Haven i Londres, 1995

Mario Pozzi & Enrico Mattioda, *Giorgio Vasari, storico e critico*, Florència, 2006

Mark W. Roskill, *Dolce's Aretino and Venetian Art Theory of the Cinquecento*, Toronto-Buffalo-Londres, 2000

Paolo Prodi, *Ricerche sulla teorica delle arti figurative nella Riforma cattolica*, Bolonya, 1962

Hanno-Walter Kruft, *Historia de la teoría de la arquitectura. 1. Desde la Antigüedad hasta el siglo XVIII*, Madrid, 1990

## Programari

Les dates de celebració de les diferents proves es consensuaran entre professorat i alumnat a l'inici del curs acadèmic, respectant el calendari acadèmic aprovat oficialment.

## Grups i idiomes de l'assignatura

La informació proporcionada és provisional fins al 30 de novembre de 2025. A partir d'aquesta data, podreu consultar l'idioma de cada grup a través daquest [enllaç](#). Per accedir a la informació, caldrà introduir el CODI de l'assignatura

| Nom                      | Grup | Idioma | Semestre            | Torn      |
|--------------------------|------|--------|---------------------|-----------|
| (PAUL) Pràctiques d'aula | 1    | Català | primer quadrimestre | matí-mixt |
| (TE) Teoria              | 1    | Català | primer quadrimestre | matí-mixt |